

Visienota

Mechelen Participatieve Stad

Inleiding

Mechelen kent een sterke traditie van participatie en betrokkenheid van haar inwoners in het samen maken van een betere en aangename stad. De voorbije jaren werd volop ingezet op informatie, participatie en cocreatie van het beleid. Soms ging het om eenmalige experimenten, andere keren om duurzame projecten. Bij de aanleg van straten, parken en tuinen worden steeds intensieve participatietrajecten doorlopen. Mechelenmakers kunnen ook rekenen op ondersteuning van de stad via tal van toelagereglementen om met eigen ideeën aan de slag te gaan. Finaal kan dit zelfs leiden tot een volledige en definitieve heraanleg zoals gebeurde in de allereerste tuinstraat in Mechelen: de Korte Veluwestraat.

Meer recent experimenteerde Mechelen voor de eerste keer met een geloot burgerpanel. Het leverde, ondanks corona, heel wat informatie op over hoe we als stad een diverse groep Mechelaars via loting in gesprek kunnen laten gaan over minder evidente thema's. Voor de herbestemming van de Heilig Hartkerk ging de stad dan weer op zoek naar een manier om de buurt van in het prille begin te betrekken en finaal ook eigenaarschap te geven. Maar ook de Mechelaars zelf namen volop initiatief om van onderuit onze stad mooier en beter te maken. Zo was er het bekroonde traject De Grond Der Dingen waar, vanuit een samenwerking tussen museum Hof van Busleyden en Arsenaal/Lazarus, de Mechelaar werd uitgedaagd om invulling te geven aan een vierkante meter. Het vervolgetraject was een prikkelende oefening in verbeelding, creativiteit en dialoog.

In het voorbije jaar vond er gemiddeld één participatietraject per week plaats. Dat ging van kleine bevestigingen op straatniveau in functie van parkeerregime tot brede dialoogmomenten zoals rond het nieuwe beheersplan voor het Groot Begijnhof. Soms ging de stad fysiek in dialoog met een tiental buurtbewoners en handelaars, maar evengoed konden via online bevestigingen enkele honderden Mechelaars hun mening geven.

Er is met andere woorden zowel binnen de organisatie van stad Mechelen als bij de Mechelaar heel wat opgebouwde expertise en vooral goesting om samen onze stad te maken tot wat ze vandaag is: een warme, aangename, toekomstgerichte stad. Die ervaring geeft inzicht in wat goed werkt en waar er ruimte is voor verbetering. Tegelijk blijft het belangrijk om flexibel te kunnen experimenteren. Participatie en cocreatie is immers op de eerste plaats een instelling, meer dan een methode: de bereidheid je kwetsbaar op te stellen, op zoek te gaan naar knowhow en creativiteit in de stad, de wil om te luisteren en de bereidheid om bij te sturen. Mechelen wil zich dan ook de komende jaren volop blijven ontwikkelen als participatielabo van Vlaanderen.

Met deze visienota wil de stad de kennis in de stedelijke organisatie rond participatie samenbrengen en er enkele krachtlijnen uit distilleren. Deze nota schept duidelijkheid in de belangrijkste doelstellingen waarom de stad het nodig en nuttig vindt om zelf participatietrajecten op te zetten (naast de vele initiatieven vanuit de Mechelaar zelf, vanuit adviesraden of organisaties) en op basis van welke krachtlijnen de stad deze trajecten vormgeeft. De stad wil hiermee een ambitie en visie formuleren waarmee diensten intern aan

de slag kunnen gaan, maar tegelijk deze visie ook uitdragen die ook anderen kan inspireren om toe te passen in eigen trajecten.

Definitie

Participatie is een bijzonder veelzijdig begrip. Participatie in de zin van *deelnemen* aan de samenleving gebeurt quasi dagdagelijks. Mechelaars worden voortdurend betrokken of nemen zelf allerlei initiatieven in functie van ontmoeting, cultuur, sport, buurtwerkingen, enz. In functie van deze nota focussen we op participatie in functie van beleid, *meebouwen* aan de samenleving.

Beleidsparticipatie focust op de vraag hoe de stad (bestuur en administratie) samen met de Mechelaar en andere betrokken stakeholders kan denken en dromen over onze stad. De focus ligt dus ook op wat de participatietrajecten die de stad *zelf* organiseert.

Naast de eigen trajecten faciliteert de stad ook participatie die door andere op touw gezet worden. Denk maar aan de vele projectsubsidies, zoals via de Buurtengagementsnetwerken (BEN's) of Mechelen Klimaatneutraal, of via de adviesraden, die een autonome werking hebben, of de decretaal voorziene participatie die formeel geregeld is via het huishoudelijk reglement van de Gemeenteraad. De focus in deze visienota ligt niet op deze vormen van participatie, maar er zijn evident heel wat raakvlakken.

Ambitie

Stad Mechelen wil zich verder ontwikkelen als inclusieve en solidaire stad: *Mechelen kiest resoluut om een integraal toegankelijke en warme stad te zijn waar iedereen een plek en een stem heeft, kan deelnemen en kan bouwen aan de stad van de toekomst.*¹

Fundamenteel gaat participatie over samen beter beleid maken. Samen weten we immers meer. Beter geformuleerde beleidskeuzes, leidt ook tot meer gedragen beleidsbeslissingen.

Dankzij participatie geven we Mechelaars inzicht in beleid en versterken we zo burgerbetrokkenheid. We realiseren dit bij een zo breed en divers mogelijke groep van Mechelaars, los van achtergrond, overtuiging of leeftijd. Hoe meer Mechelaars op één of andere manier betrokken zijn, hoe beter. Door participatie te organiseren, willen we het vertrouwen in politiek en het lokaal bestuur versterken. We geloven in de representatieve democratie, maar willen ze aanvullen met participatieve en deliberatieve elementen. We laten telkens voor- én tegenstemmen aan het woord binnen de beschikbare beleids- en beslissingsruimte. Alleen zo kan participatie ook leiden tot méér democratie.

Doelstellingen

De kern van deze nota zijn de volgende 9 doelstellingen. Een aantal doelstellingen zijn meer algemeen, andere dan weer iets concreter. Ze geven in ieder geval weer wat de belangrijkste toetsten en aandachtspunten zijn in elk participatietraject dat we initiëren vanuit de stad. De stad engageert zich om hier in elk traject de nodige aandacht aan te geven.

¹ Goedkeuring Strategische Nota Inclusieve Stad 2.0, CBS 15 juni 2020

1. We hechten evenveel belang aan het proces als aan de uitkomst van het traject

Participatie is een leerproces voor zowel diegene die participatie organiseert, als voor wie eraan deelneemt. Het is belangrijk voldoende uitleg, begeleiding en indien nodig bijsturing te voorzien. Die duidelijkheid over het proces en de besluitvorming helpt om misverstanden en miscommunicatie te vermijden.

Heel wat mensen zijn het niet gewoon om te participeren. Elk traject vraagt een andere aanpak (zie ook verder). Een aangepaste methodiek op maat van de doelgroep helpt om deelnemers voldoende 'mee te hebben' tijdens het traject. Ieder participatietraject is als een leerschool in lokale democratie, in dialoog en in respect opbrengen voor verschillende meningen. Als er een groot vertrouwen is in het gelopen proces zal het draagvlak voor de uitkomst ook groter zijn.

2. We zorgen voor maatwerk en creatieve aanpak

Afhankelijk van het onderwerp, de vraagstelling, betrokken stakeholders, beleidsfase, doelstelling is een andere aanpak nodig. We streven dan ook actief naar maatwerk en een creatieve aanpak voor elk nieuw traject. Uiteraard kunnen beproefde methodieken terugkeren en hoeven we niet telkens het warm water uit te vinden. Maar, we willen wel blijvend experimenteren met nieuwe vormen en methodieken. Ook tijdens de formele participatietrajecten (bijv. in kader van RUP-procedures) bekijken we op welke manier we deze op een creatieve manier kunnen invullen en aanvullen.

We hebben bovendien – in de mate van het mogelijke – aandacht voor laagdrempelige nevenactiviteiten (een spel, een rondleiding, een drink,...) die als opstap kunnen dienen om meer 'formeel' aan de slag te gaan. 'Sociale participatie' kan een belangrijke opstap zijn richting 'beleidsparticipatie'. Als er tijd is om elkaar beter te leren kennen, zal het ook makkelijker worden om met elkaar in gesprek te gaan over moeilijkere thema's. Enkele evidente voorbeelden: tijdens het participatietraject rond de invulling van de Heilig Hartkerk waren er ook momenten om in de kerk burens te ontmoeten en iets te drinken. Een ander voorbeeld: naar aanleiding van het burgerpanel werd in de raadzaal een rondleiding gegeven door één van de stadsgidsen.

3. We zijn transparant over eventuele randvoorwaarden

Het is belangrijk om duidelijk, helder en transparant te zijn over eventuele randvoorwaarden bij aanvang van een participatietraject. Dit is noodzakelijk om de focus juist te leggen. Randvoorwaarden kunnen van technische aard zijn, maar even goed van beleidsmatige aard.

4. We zijn open en transparant over het proces en besluitvorming

In elk traject zijn we duidelijk over de beleids- en beslissingsruimte die er is. Onduidelijkheid daarover leidt tot foute verwachtingen en frustratie bij de deelnemers.

Openheid en transparantie over het participatietraject, de besluitvorming vooraf, tijdens en na het traject zijn daarom cruciaal. Daarnaast is (tussentijdse) feedback een essentieel onderdeel van elke participatietraject. Er moet altijd terugkoppeling gebeuren van de resultaten.

Het 'gewicht' dat gegeven wordt aan de output van een participatietraject, wordt klassiek weergegeven volgens de participatieladder.

Participatieniveau	Rol van de burger	Rol van de lokale overheid
Informereren	Burger informeert zich.	Het bestuur houdt de bevolking met goede informatie op de hoogte van genomen beslissingen
Consulteren	Burger is gesprekspartner, geeft mening of levert commentaar.	Het bestuur bepaalt de agenda en luistert naar de bevolking in een open, maar vrijblijvend gesprek. De resultaten zijn niet bindend.
Adviseren	Burger is leverancier van ideeën, neemt deel aan de discussie en geeft advies binnen een open setting.	Het bestuur geeft burgers de gelegenheid om problemen aan te dragen en oplossingen voor te stellen. De besluitvorming gebeurt op een ander niveau, het bestuur kan al dan niet beargumenteerd afwijken van de voorstellen.
Coproduceren	Burger bepaalt mee de probleem-agenda en de oplossingsrichting.	Het bestuur ontwikkelt samen met de burgers een plan of project en verbindt zich aan één van de overeengekomen oplossingen.
Meebeslissen	Burger is partner en neemt mee de beslissingen.	Het bestuur en burgers komen een gezamenlijke agenda overeen, zoeken samen naar oplossingen en nemen gezamenlijk beslissingen.
Zelfbeheer	Burger maakt zelf de keuzes en neemt initiatief.	Het bestuur geeft een ruim kader, laat de concrete agenda en de besluitvorming over aan de burgers. Het bestuur adviseert en ondersteunt.

Ter info: deze 'ladder' geeft enkel de gradatie in participatie en delegatie van beslissing weer. Het bevat geen waardeoordeel: het is dus niet per se slecht om enkel te informeren als daar heel goede redenen voor zijn. En net zo is niet per se goed om een cocreatief proces op te zetten, als daar helemaal geen vraag naar is. Afhankelijk van voorwerp, doelgroep, beleidsfase,... zijn andere ambities mogelijk. Zelfs binnen eenzelfde traject.

5. We passen de methode aan aan de deelnemers

Wie betrokken moet zijn in het participatietraject bepaalt hoe de participatie georganiseerd wordt en niet omgekeerd. Participatie moet toegankelijk zijn in de brede zin. Dat betekent ook dat we in functie van betrokkenheid van de doelgroepen bekijken welke communicatiekanalen we best inzetten om hen te bereiken vooraf, tijdens en na het traject. De gekozen methodiek richt zich met andere woorden op de moeilijkst te bereiken doelgroep. We hebben dus aandacht voor inclusiviteit en waken erover dat ook Mechelaars die bijvoorbeeld minder digitaalvaardig zijn hun stem kunnen laten horen. Een mooi voorbeeld is het ouderenbehoefteonderzoek waarbij de stad samen met vrijwilligers van de Ouderenraad op pad gaan om een bevraging deur-aan-deur af te nemen.

6. We streven maximaal diversiteit en meerstemmigheid na

Samen zijn we slimmer! Maar ook: hoe meer verschillende stemmen rond de tafel, hoe interessanter en rijker de discussie én de uitkomst van een participatietraject. Het is voor Stad Mechelen dan ook essentieel om in elk traject diversiteit en meerstemmigheid aan deelnemers maximaal na te streven.

We onderhouden goede contacten met sleutelfiguren, adviesraden en andere intermediairen die specifiek kunnen mobiliseren en communiceren, maar ook kunnen aangeven welke gerichte communicatie- en participatiekanalen best ingezet worden.

7. We geven steeds ruimte aan dialoog

In alle trajecten die de stad loopt streven we actief naar dialoog tussen beleid en inwoners. We zorgen er voor dat alle deelnemers volwaardig kunnen deelnemen. We bepalen op voorhand de rol van administratie en beleidsvertegenwoordigers. We vermijden settings waarbij inwoners tegenover bestuur staan en het enkel de luidste roepers zijn die hun mening

kunnen geven. Een theateropstelling kan nuttig zijn voor het geven van algemene informatie of een inleiding, maar niet voor een dialoog en vragenronde waar alle deelnemers evenwaardig aan kunnen deelnemen.

8. We gaan *naar* de Mechelaar

Om de participatiedrempel zo laag mogelijk te houden, zoeken we voor fysieke participatiemomenten zoveel mogelijk naar locaties zo dicht mogelijk of zo gekend mogelijk bij de potentiële participanten. Het verhoogt niet alleen de voeling met de verschillende Mechelse buurten, maar het trekt ook potentieel nieuwe deelnemers aan.

Wanneer we fysieke participatiemomenten organiseren kunnen digitale kanalen als aanvullend en ondersteunend ingezet worden.

9. We geven Mechelaars mee eigenaarschap in het participatieproces

We geven het participatieproces waar mogelijk vorm samen met de Mechelaar. We onderzoeken of er buurtcomités, organisaties of plaatselijke actiegroepen zijn die een rol kunnen opnemen gedurende het participatieproces. Buurtcomités kunnen bijvoorbeeld een brug vormen tussen buurt en bestuur. Actiecomités kunnen bijvoorbeeld via een afvaardiging aan een adviesgroep deelnemen. Het delen van eigenaarschap is een manier om sleutelfiguren en intermediairen uit een bepaalde buurt of rond een bepaald thema in te schakelen om op die manier de juiste doelgroepen te kunnen betrekken. Het is ook zinvol om nadien samen de evaluatie te maken, niet wat betreft de uitkomst, maar wel naar het gelopen proces.

Methodieken

Hoewel elk participatietraject uniek is, zijn er aantal methodieken en participatievormen die de voorbije jaren in Mechelen hun nut bewezen hebben. We vermelden ze mee in deze nota omdat ze een mooie illustratie zijn van hoe de stad de hogervermelde doelstellingen realiseert.

1. Mechelen bevraagt: de brede enquête/bevraging

Een brede bevraging onder de Mechelaar is een prima methodiek om hetzij online hetzij op papier de mening te leren kennen van een brede groep van Mechelaars over één of meerdere concrete vragen. Het grote voordeel is de meerstemmigheid die aanbod komt en, mits voldoende respons, er een hoge graad van representativiteit kan bereikt worden. Het is bovendien een laagdrempelige methodiek: je hoeft bij wijze van spreken de deur niet uit te komen om deel te nemen. Deze methodiek leent zich tot grootschalige bevragingen, zoals gebeurd is voor Beleidsplan Ruimte Mechelen, de nieuwe Fietsroutenetwerken, de straatnamen voor de Gandhiwijk of de herinrichting van de Nieuwe Vesten.

2. Mechelen informeert: De infomarkt

Tijdens een infomarkt zorgen we voor een fysieke locatie waar burgers doorlopend langs kunnen komen en via expopanelen informatie kunnen bekijken. Externe deskundigen, medewerkers van de stad, schepenen,... zijn mee aanwezig om vragen, opmerkingen en suggesties te beantwoorden en erover in gesprek te gaan. Belangrijke meerwaarde is dat burgers op hun eigen tempo de aanwezige informatie kunnen opnemen en nadenken over vragen. Een ander voordeel is dat ook burgers die het minder evident vinden om in een grote groep een mening te geven, de kans krijgen om gehoord te worden. Ook deze methodiek kan laagdrempelig en toegankelijk opgevat worden dicht bij de doelgroep op een locatie die vertrouwd is en waar nadien ook ruimte is voor een informele ontmoeting, zoals gebeurd is voor de herinrichting van de Paardenkerkhofstraat en de opmaak van het Beheersplan Groot Begijnhof.

3. Mechelen in dialoog: het wereldcafé

Tijdens een wereldcafé worden deelnemers in verschillende groepen ingedeeld. Op verschillende tafels liggen thema's en bijhorende vraagstellingen. De groepen buigen zich achtereenvolgens over dezelfde vraag. De groepen schuiven telkens door naar een volgend thema. De eerste groep begint met een wit blad, de volgende groep bouwt verder op de input van de eerste groep, een laatste groep vat alles samen. Je reist met andere de wereld rond van thema naar thema. Er is een vaste moderator aan elke tafel die zorgt voor begeleiding en continuïteit. Het interessante aan deze formule is dat verschillende groepen veel thema's en vragen kunnen behandelen op eenzelfde avond en ook iedereen min of meer een idee heeft van wat er leeft in de totale groep van deelnemers. Je gaat met andere woorden niet alleen in je eigen groep in dialoog, maar uiteindelijk ook met alle andere groepen. Dat verhoogt het draagvlak van de uitkomst van het wereldcafé. De moderator zorgt voor de nodige begeleiding en dat iedereen evenwaardig aan bod komt. Zowel voor de herinrichting van de Nieuwe Vesten en voor de invulling van de Heilig Hartkerk werd deze methodiek succesvol toegepast.

4. Mechelen begeleidt: De bewonersbegeleidingsgroep

De bewonersbegeleidingsgroep is de ideale manier om voor zeer concrete projecten de direct betrokkenen gedurende een lange periode te betrekken. Door de samenstelling en het formele karakter ontstaat er een duidelijke verantwoordelijkheid van de groep tijdens het participatieproces. Een bewonersbegeleidingsgroep hoeft niet uitsluitend te bestaan uit enkel bewoners natuurlijk. Afhankelijk van het project kan deze uitgebreid worden met andere stakeholders. De stad heeft hieronder goede ervaringen in kader van RUP Spreeuwenhoek – Venne bis en de Tinelsite. Een gelijkaardige toepassing is de ‘ad hoc adviesgroep’. Een tijdelijke adviesgroep met de opdracht om enkel voor de duur van een specifiek project in dialoog te gaan met stad en administratie en adviezen en feedback te geven.

5. Mechelen adviseert: de gemeenschappelijke adviesraad

Mechelen telt op dit moment tien (permanente) adviesraden. Elke adviesraad heeft zijn/haar autonome werking. Voor stadsbrede projecten kan het echter interessant zijn om de expertise en invalshoek van elke adviesraad samen te brengen in één gemeenschappelijke adviesraad door middel van een afvaardiging van één of twee personen. Het is een beproefde methode om op een beheersbare manier de dialoog te organiseren met een diverse groep van geëngageerde Mechelaars. De afvaardiging garandeert de inbreng vanuit diverse belangen op vlak van doelgroep (bijv. jeugd of sport) of beleidsdomein (bijv. mondiaal beleid of ruimtelijke ordening). Rond Beleidsplan Ruimte Mechelen en het Fietsroutenetwerk werd dit zo georganiseerd.

6. Mechelen spreekt: het burgermoment op de raad

Sinds 2019 bestaat er in Mechelen de mogelijkheid om met een zeer beperkt aantal handtekeningen (280 om precies te zijn) een voorstel of vraag te agenderen als burger op de gemeenteraad. De indieners krijgen de kans om een toelichting te geven. Nadien volgt een bespreking van de vraag door de aanwezige gemeenteraadsleden. Daarnaast kunnen burgers gebruik maken van het zogenaamde burgerkwartier. Hier mee wordt bedoeld dat vooraf aan de gemeenteraad in een andere zaal actie- en burgercomités een petitie of voorstel kunnen overhandigen en kort toelichten. Ze wordt in ontvangst genomen door de voorzitter van de gemeenteraad, een lid van het schepencollege en de fractieleiders. Deze petitie of voorstellen worden vervolgens besproken in de bevoegde gemeenteraadscommissie. Om gebruik te maken van het burgerkwartier is er geen drempel met een aantal handtekeningen.

7. Mechelen verdiept: het burgerpanel

Een burgerpanel is een gelote groep van een vijftigtal Mechelaars representatief voor een set van criteria die op voorhand bepaald zijn. Die criteria kunnen zijn: leeftijd, gender, opleiding, afkomst, wijk/buurt. Hoewel de overhead bij een burgerpanel niet te onderschatten is, is het wel een bijzonder zinvolle formule om Mechelaars rond de tafel te krijgen rond complexe beleidsvragen en -uitdagingen die anders niet zouden participeren. Met een burgerpanel bereik je een meerstemmige dialoog die zelden in andere participatievormen bereikt wordt. Het is dé manier om beleidsvraagstukken in de diepte te bespreken.